

Beslutsfattare: Rektor Dokumenttyp: Riktlinjer Giltighetstid: tillsvidare	Beslutsdatum: 2012-03-13 Träder i kraft: 2012-03-13
Genomgången 2020-04-28	

Riktlinjer avseende rätten till undervisningsmaterial framställt vid Luleå tekniska universitet

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	3
2. VEM OMFATTAS AV RIKTLINJERNA	3
3. DET UPPHOVSRÄTTSLIGA REGELVERKET	3
3.1 ALLMÄNNA UTGÅNGSPUNKTER.....	3
3.2 DEN ANSTÄLLEDDES UPPHOVSRÄTT OCH ARBETSGIVARENS NYTTJANDERÄTT – "TUMREGELN"	3
4. RÄTTEN TILL UNDERVISNINGSMATERIAL VID UNIVERSITETET	4
4.1 LÄRARENS UPPHOVSRÄTT	4
4.2 NYTTJANDERÄTT TILL UNDERVISNINGSMATERIAL SOM LÄRAREN UTARBETAT INOM ANSTÄLLNINGEN.....	4
5. NYTTJANDERÄTTENS OMFATTNING OCH INNEBÖRD.....	4
6. NYTTJANDERÄTT TILL UNDERVISNINGSMATERIALET EFTER AVSLUTAD ANSTÄLLNING.....	5
7. NYTTJANDERÄTTEN I SAMBAND MED LÄRARES TECKNANDE AV PUBLICERINGSAVTAL	5
8. UPPDRAGSAVTAL OCH AVTAL UPPRÄTTADE I SÄRSKILD ORDNING	5

1. Inledning

Luleå tekniska universitet har, i likhet med övriga lärosäten i Sverige, i uppdrag att bedriva utbildning på såväl grundnivå som avancerad nivå och forskarnivå samt uppdragsutbildning. Därtill har universitetet att bedriva forskning och konstnärligt utvecklingsarbete och samverka med det omgivande samhället samt informera om verksamheten.

I universitetets verksamhet utarbetas material för användning i undervisningen. Dessa riktlinjer syftar till att tydliggöra lärarens upphovsrätt till undervisningsmaterialet och universitetets nyttjanderätt till detsamma.

2. Vem omfattas av riktlinjerna

Dessa riktlinjer gäller för de som är anställda som lärare vid universitetet. Med lärare avses de som anges som lärare i högskolelagen¹, det vill säga professorer och lektorer, och de som enligt universitetets föreskrifter anges som lärare. Riktlinjerna gäller även för doktorand då doktoranden anlitas för undervisning i enlighet med högskoleförordningen² med avseende på det undervisningsmaterial som doktoranden upprättar i och för undervisningen vid universitetet.

3. Det upphovsrättsliga regelverket

3.1 Allmänna utgångspunkter

Det upphovsrättsliga regelverket har sin utgångspunkt i den lag som i vardagligt tal benämns upphovsrättslagen.³ Upphovsrätten består av en ekonomisk och en ideell rätt som båda tillkommer upphovsmannen. Upphovsmannen är den fysiska person som har skapat verket. Den ekonomiska rätten består av upphovsmannens rätt att tillgängliggöra och framställa exemplar av verket och den kan överlåtas av upphovsmannen. Den ideella rätten omfattar upphovsmannens rätt att bli omnämnd i samband med sitt verk, att inte behöva tåla kränkande ändringar av verket eller att verket publiceras i sammanhang där upphovsmannens konstnärliga eller litterära anseende eller egenart riskerar att kränkas. Generellt kan den ideella rätten aldrig överlåtas, dock anses den kunna avstås.

3.2 Den anställdes upphovsrätt och arbetsgivarens nyttjanderätt – ”tumregeln”

I en anställning som omfattar utarbetande av upphovsrättsligt skyddat material presumeras att nyttjanderätten till det upphovsrättsligt skyddade verket tillkommer arbetsgivaren. Av

¹ 3 kap 2 § högskolelagen.

² 5 kap. 2 § högskoleförordningen

³ Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

presumtionen följer att ingen särskild ersättning utöver lön utgår för arbetsgivarens nyttjande. Arbetsgivarens nyttjanderätt är obegränsad i tid.

Presumtionen brukar benämnas ”tumregeln” och lyder: ”Arbetsgivaren får inom *sitt verksamhetsområde* och för sin *normala verksamhet* utnyttja sådana *verk som tillkommer* som ett resultat av *tjänsteåligganden* gentemot arbetsgivaren. Arbetsgivarens rätt avser utnyttjanden för de ändamål som kan *förutses* när verket tillkommer”.

4. Rätten till undervisningsmaterial vid universitetet

4.1 Lärarens upphovsrätt

Universitetets utbildningsverksamhet bedrivs i huvudsak av lärare och de doktorander som innehar doktorandanställning vid universitetet. Det står i allmänhet läraren fritt att utforma undervisningen och undervisningsmaterialet på det sätt som han eller hon själv finner lämpligt. Undervisningsmaterialet utgör ofta upphovsrättsligt skyddade verk. Läraren som framställt undervisningsmaterialet är upphovsman till materialet.

4.2 Nyttjanderätt till undervisningsmaterial som läraren utarbetat inom anställningen

Utarbetandet av undervisningsmaterial grundar sig på anställningen som lärare. Nyttjanderätten till undervisningsmaterialet tillkommer därmed universitetet och ger universitetet rätt att använda undervisningsmaterialet i universitetets normala verksamhet och för de undervisningsändamål som kunnat förutses vid undervisningsmaterialets tillkomst. I de fall universitetet önskar nyttja undervisningsmaterialet för verksamhet som ligger utanför den normala verksamheten krävs särskild överenskommelse med berörd lärare.

Med undervisningsmaterial avses, oavsett medium, allt material som är avsett att användas i undervisningen, till exempel power-pointpresentationer, inspelade föreläsningar, fotografier, examinationsmaterial, studiehandledningar.

5. Nyttjanderättens omfattning och innebörd

Nyttjanderätten ger universitetet rätt att, utan annan ersättning än lön, använda undervisningsmaterialet för undervisningsändamål, genomföra nödvändiga bearbetningar och uppdateringar, tillgängliggöra och framställa exemplar samt därtill lagra undervisningsmaterialet.

Universitetets nyttjanderätt inskränker inte lärarens upphovsrätt till undervisningsmaterialet vilket till exempel innebär att läraren har full frihet att använda undervisningsmaterialet för

exempelvis produktion av läroböcker, artiklar eller andra vetenskapliga verk eller att använda det vid undervisning för annan huvudman.

6. Nyttjanderätt till undervisningsmaterialet efter avslutad anställning

Vid upphörande av lärarens anställning kvarstår, om inte annat särskilt överenskommit, universitetets nyttjanderätt att använda det undervisningsmaterial som utarbetats inom ramen för läraranställningen i den egna verksamheten. Nyttjanderätten kvarstår utan att vidare ersättning till berörd lärare utgår.

7. Nyttjanderätten i samband med lärares tecknande av publiceringsavtal

I de fall lärare avser att ingå publiceringsavtal med förlag avseende undervisningsmaterial gäller följande. Förlag kräver i vissa fall ensamrätt (exklusiv rätt) till verket. Ensamrätten innefattar rätt att mångfaldiga och sprida verket samt tillhandahålla verket för försäljning. Aktualiserat tecknande av publiceringsavtal av undervisningsmaterial framtaget inom ramen för anställningen vid universitetet måste läraren försäkra sig om att universitetets nyttjanderätt (i enlighet med vad som anges i avsnitt 5 och 6 ovan) förblir orubbad.

8. Uppdragsavtal och avtal upprättade i särskild ordning

Om annan enskild överenskommelse träffats mellan den enskilde läraren eller doktoranden och universitetet gäller det som anges i den överenskommelsen.

I de fall upphovsmannen inte är anställd som lärare vid universitetet kan det finnas behov av att i uppdragsavtal ingå särskild överenskommelse rörande nyttjanderätten till specifikt undervisningsmaterial.